

Frihetsdagen

Taler

Frede Castberg

Dato

17 mai 1945

Sted

Skansen i Stockholm

1 Så er da endelig drømmen vi har hatt gjennom fem lange år, blitt virkelighet. Norge har fått sin frihet igjen. Den tykke skodden som har hvilt over landet, har lettet. Vårt store, vidstrakte land ligger der, rent og fagert, i vårlyset. Og i dag opplever vi Norges frihetsdag som aldri noen gang før i vår historie.

5 Grunnlovgiverne på Eidsvoll hevdet den norske rikstanke. Og de trodde på folkets rett. Utad og innad var det friheten de ville vinne for landet. De kunne i dette bygge på ærverdig norsk grunn. Mer enn 900 år var gått, siden Norges rike var skapt. Og den norske bondes frihet og rett var fra sagatiden og gjennom alle
10 nedgangens år en levende realitet i samfunnets liv. - Det frihetens tre som blomstrer i dag, har sannelig dype røtter i Norges jord.

Vi nordmenn tenker med stolthet og glede på den stille vekst i folkets liv frem til det store vårbrudd i 1814. Frihetens dype forankring i vårt lands historie, er
15 dyrebar for oss.

Men ikke mindre verdsetter vi det annet, dominerende trekk ved grunnlovverket på Eidsvoll. Det var rike impulser utenfra som ga Norges grunnlov dens form og innhold. Og denne form og dette innhold har vår
20 grunnlov bevart i sine hovedtrekk til dagen i dag. Den norske reisning fant støtte i store tanker, som ikke var født på norsk grunn, men var den vestlige kulturverdens felles eie. Disse tanker omfattet en tro på evige, menneskelige rettigheter, rett for folket til å danne en selvstendig stat, og selv å styre staten, rett for den enkelte til fri utfoldelse, innen lovens og forfatningens ramme. Det
25 var tanker, som kan spores tilbake til den klassiske, greskromerske filosofi og til den eldste kristendom. Det var tanker, som hadde fått sitt første store gjennombrudd i den nordamerikanske frihetskamp og den franske revolusjon. Det var - som Eidsvollsmannen Nikolai Wergeland uttrykte det - disse "liberale, nu almeen bekjendte Grundsætninger" vår forfatning bygget på, -

"Grundsætninger" - sa han - "som vel endnu kunne miskiendes og trykkes tilbake i verden, men aldrig døe."

35 De folk som selv har opplevd undertrykkelsen og terroren i disse siste år, har lært
å tro som de gamle at der er noe som er av evig verdi. Vi tror på et folks rett til å
leve sitt eget liv, den enkeltes rett til frihet og sikkerhet i det samfunn han lever i.
Det kan aldri bli rett og riktig, det kan aldri ha krav på å godkjennes, at et folk
blir undertrykt, at den enkelte behandles etter makthavernes lune, eller at han
pines og plages for sin hevdelse av en politisk tro. La gå at mangt og meget av det
40 vi tror på til en tid, vil og må styrte i grus i fremtiden. Men noe er det som
består. Noen prinsipper for menneskelig samliv står hevet over dagens debatt.
Tro ikke at historien kullkaster alle verdier!

Det kan være at mange nordmenn, efter folkestyrets endelige seier i Norge, var
45 begynt så smått å glemme hvilken rikdom den frie, demokratiske rettsstat er for
et kulturfolk. Det var ikke alle og enhver som forstod at mektige idéstrømninger
truet friheten i årene før den annen verdenskrig. Jeg tror man kan si det slik, at
de store ideer fra 1814 bare lå og slumret i mange sinn. Først okkupasjonsårenes
grufulle trykk og lidelser lærte oss fullt ut hva disse ideer betyr. I disse årene har
50 det vist seg at vårt så individualistiske folk tross alt har en felles, politisk
livsanskuelse å bygge på. Og det er 17. mai-grunnlovens tanker!

Grunnlovverket hadde to sider: frigjøring for Norges rike i statenes samfunn, og
for folket innen staten selv. Også den meget hårdere kamp i årene fra 1940 til
55 1945 var en dobbelt strid. Norges stilling som selvstendig rike skulle hevdes. Og
frihet og rett skulle gjenopprettes i folkets eget liv.

Vi vet alle hvor hård kampen har vært. Nettopp fordi striden har vært så hård,
lidelsene og sorgene så tunge, har hver nordmann vært svimmel av lykke over
60 den frigjøring vi nå har opplevd.

Vi som har vært her i Sverige i denne tid, kan naturligvis ikke annet enn føle et
savn ved ikke å få oppleve selve frigjøringen blant våre landsmenn på norsk
grunn. Men den sympati og forståelse vi har møtt her i disse dagene, kunne ikke
65 ha vært mer rik og levende. Det vennskap som svenske menn og kvinner i denne
tid har vist oss, i varme ord og i storstilet handling, har kommet fra hjertet. Det
har vi alle følt.

70 Det er et merkelig forhold mellom det norske og det svenske folk. Som
Amerikas forente stater vant sin nasjonale frihet i en kamp mot England, vant
det norske folk sin frihet i en reisning mot svenske krav. Nord-Amerikas og
Englands folk står i dag sammen som frender og venner, slik som verden har fått
oppleve det i disse år. -- Også Norges og Sveriges folk har vandret veien fra
75 innbyrdes strid til vennskap. Dette vennskaps bånd vil vi aldri la slite i stykker!

Den seier som vi gleder oss over i dag, har kostet uendelig meget for mange folk,
- også for det norske. Mange ganger har det vært slik at nettopp de beste - de
modigste og de mest uselviske - har måttet dø fra oss. Men jeg håper og tror at
80 vårt folk er seg bevisst det ansvar vi har overfor Norden og verden i den
situasjon vi står i i dag. Den nazistiske livsholdning må aldri bli vår. Nazismens
midler må aldri bli våre. Vi nordmenn i utlandet er oppfylt av den dypeste
takknemlighet mot våre landsmenn hjemme for den orden og verdighet som har
preget vårt folks opptreden i disse dager. Gid den sunne strid som hører
85 folkestyret til, og som før eller senere vil begynne igjen i vårt land, vil kunne
preges av fred og fordragelighet. Vi har vunnet freden og vi vil bevare den i våre
hjerter!

"Så kom den da, Norges skjønneste vår,
90 med fred i menneskenes sinn.

Og over de bitre og tunge år
95 ringer klokkene friheten inn.

Vi vil elske vårt store og herjete land
med vårt hjertes brennende bål.
100 Og verne de evige tanker, som kan
gi vår handling mening og mål."

105

Kilde

Kirke og kultur, årg. 50 (1945), s. 84-87.

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/frihetsdagen>

110

115

120

125

130

135

140

145